

Bir Hazin Hürriyet

Derleyen: Melis GÜRSEL
Maden Mühendisi

“Satarsın gözlerinin dikkatini, ellerinin
nurunu, bir lokma bile tatmadan
yoğurursun
bütün nimetlerin hamurunu.
Büyük hürriyetinle çalışırsın el kapısında,
ananı ağlatanı
Karun etmek hürriyetiyle hürsün!
Sen doğar doğmaz dikilirler tepene,
işler ömrün boyunca durup dinlenmeden
yalan
değirmenleri,
büyük hürriyetinle parmağın şakağında
düşünürsün vicdan
hürriyetiyle hürsün!
Başın ensenden kesik gibi düşük,
kolların iki yanında upuzun,
büyük hürriyetinle dolaşıp durursun,
işsiz kalmak hürriyetiyle hürsün!
En yakın insanınmış gibi verirsin memle-
ketini, günün birinde, mesela,
Amerika’ya ciro ederler onu seni de büyük
hürriyetinle beraber,
hava üssü olmak hürriyetiyle hürsün!
Yapışır yakana kopası elleri Valstrit’in,
günün birinde, diyelim ki,
Kore’ye gönderilebilirsin, büyük hürriye-
tinle bir çukura
doldurulabilirsin, meçhul asker olmak
hürriyetiyle hürsün!
Bir alet, bir sayı, bir vesile gibi değil insan
gibi yaşamalıyız dersin,
büyük hürriyetinle basarlar kelepçeyi,
yakalanmak, hapse girmek, hatta asılmak
hürriyetinle
hürsün
Ne demir, ne tahta, ne tül perde var haya-
tında, hürriyeti seçmene lüzum yok
hürsün.
Bu hürriyet hazin şey yıldızların altında.
1951”

“1902’de doğdum
doğduğum şehre dönmedim bir daha
geriye dönmeyi sevmem
üç yaşında Halep’te paşa torunluğu ettim
on dokuzumda Moskova komünist üniver-
site öğrenciliği
kırk dokuzumda yine Moskova’da Tseka-
Parti konukluğu
ve on dördümden beri şairlik ederim
kimi insanlar otların kimi insan balıkların
çeşidini bilir
ben ayrılıkların
kimi insan ezbere sayar yıldızların adını
ben hasretlerin
...”
N. Hikmet

Yukarıdaki dizeler büyük usta Nazım Hikmet’in Berlin’de kaleme aldığı Oto-
biyografi Şiirinin ilk bölümünde yazdığı
gibi çok şeye hasret olarak gitti bu dün-
yadan. Memleketine hasret, İstanbul’a
hasret, Kız Kulesi’ne hasret gitti. Şair
gittiğinden beri onu sevenlerde onun
şairlerine hasret. Nazım Hikmet özel-
likle doğum günlerinde, öldüğü günde
hep anıldı. Türkiye’nin bir çok yerinde
olduğu gibi Nazım Hikmet’in mezarı
başında da sevenleri tarafından anıldı.

Aslında yaşadığı haksızlıklardan bah-
setmek insanın içini burmakla kalmı-
yor, vefa borcunu ülkesini, memleke-
tini seven bir şairine hakkıyla ödemek
yerine, vatandaşlıktan çıkarıp, ölü-
münden sonra vatandaşlığa ha alındı
ha alınmadı safsatalarıyla göz boyay-
maya çalışan yegane(!) gelmiş geçmiş
hükümetlerin isimlerini anmaktansa,
büyük ustanın şiire olan katkısından
söz etmek isterim naçizane...

Nâzım Hikmet Türk şiirinde en göze ba-
tan biçimsel devrimi yapmış olan şairdir.

Şiiri siyasal bir kavga aracı sayması, bunu açıkça söyleyerek başarılı örneklerini vermesi de elbette yazın dünyamız için etkili bir yenilikti. Ama ondan önce de, Namık Kemal, Tefik Fikret, Mehmet Âkif gibi ünlü şairler toplumsal, siyasal, güncel sorunları doğrudan ele alan şiirler yazmışlardı. Nâzım Hikmet'in şiiri siyasal düşüncelerini savunmak için kullanımında onlara benzemeyen yan toplumsalçı oluşudur.

Biçim alanında gerçekleştirdiği yenileşme ise şiirimizin bütünü için kökten bir dönüşüme yol açmıştır...

1920'lerin başında Türk şiiri içine kapanmış bir görünümdeydi. En sevilen şairler, Yahya Kemal ile Ahmet Haşım'dı. Hececiler aruzdan heceye geçişleriyle 'ulusal ölçü'yü öne çıkarmış olmanın onurunu paylaşıyorlardı. Genç yetenekler olarak bakılan Yedi Meşaleciler arasında da toplumsal sorunlara ağırlık veren yoktu. Ama olsaydı, bunu kimse yadırgamaz, bir yenilik diye bakmazdı. Nitekim Hececilerin çevresinde kendilerine yer arayan kimi genç şairler işgalcilere karşı şiirler yazmaktaydılar. Yetenekli bir şair adayı olarak tanınan Nâzım Hikmet de bunların arasındaydı.

1929'da yayımlanan 835 Satır'ın Türk şiirinde bir bomba gibi patlaması, öncelikle biçim alanında yarattığı devrimden, bir de ses tonundan kaynaklanmıştır.

Türkiye'de toplumsalcılık bilinmeyen bir öğreti değildi. Toplumsalcılar Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altındayken de parti kuruyor, dergiler çıkarıyor, düşüncelerini savunuyorlardı. Örnekte Tefik Fikret bazı şiirlerini bir toplumsalçı olan Nüzhet Sabit'in dergisinde yayımlamıştı.

Salt Marx'çı, Lenin'ci düşünceleriyle bir şair böylesine güçlü bir etki yaratamazdı.

Ama Moskova'da öğrenim görürken Mayakovski'yi tanımış, Futuristleri okumuş olan Nâzım Hikmet'in 'ser-

best Nâzım' diye adlandırdığı şiir ölçüsü ile dizelerinden yansıyan ses tonu Türk şiirinde daha önce ne görülmüş, ne de duyulmuştu.

835 Satır'ın bir bomba gibi patlaması hem getirdiği bu yenilikten, hem de şiir okurlarına bu yeniliği kolayca benimsetmesinden. Devrim niteliğinde yenilikler genellikle tepkiyle karşılanır. Nâzım Hikmet örneğinde öyle olmadı. Tutucu sanatçılardan gelen direnme de şiir okurlarının baskısıyla kısa sürede kırıldı.

Ahmet Haşım gibi ta öbür uçlarda gezinen bir şair bile, Nâzım Hikmet Bey, tarzını kendi icat etmedi, bu biçimde şiirler şimdi dünyanın her tarafında yazılıyor. Nâzım Hikmet Bey bu tarzı anlamış, Türkçeleştirmiş, bu iklimin toprağında tutturabilmiş büyük bir yeni şairimizdir. Bu şiirin eskisine nazaran ruçhanı muhakkak. Eskiden şiir bir tek düdükle söylenirdi. Nâzım Hikmet Bey bir tek alet yerine koca bir orkestra takımı vücuda getirmiş. Fakat bu zengin orkestra, yalnız marş nevinden birtakım heyecanlı havalar çalıyor,' demek gereğini duydu.

Bu sözler hem aşırı övgülere sapanları uyarmayı amaçlıyor, hem ortaya konanın daha marş düzeyini aşmadığını belirten bir olumsuz eleştiri getiriyor, hem de şairin uyguladığı yeni tarzın üstünlüğünü kabul ediyordu. Şiir kamuoyundan gelen olumlamanın etkisiyle söylendikleri açık...

"Neydi böylesine hızlı bir başarıyı getiren?"

Bugün 'özgür koşuk' dediğimiz 'serbest Nâzım' kesinlikle ölçsüzlük değildi. Yer yer gene hece kalıpları kullanılıyordu. Ama kurallara bağlı kalınmadan, 'serbest' olarak davranılıyor, kalıptan kalıba geçiliyor, ya da hiçbir kalıba uyulmuyordu. Sözcüklerin birbirine bağlanması, vurgular, harflerin sesleri, dilin müziği, bütün bunları saran bir uyum şairin işçiliğindeki en belirgin özelliklerdi.

Devrim niteliğinde yenilikler genellikle tepkiyle karşılanır. Nâzım Hikmet örneğinde öyle olmadı. Tutucu sanatçılardan gelen direnme de şiir okurlarının baskısıyla kısa sürede kırıldı.

Türk şiirinde en göze batan biçimsel devrimi yaparken, Nâzım Hikmet şaire bir eylemci olarak yığınları kışkırtma görevini veriyordu.

Nazım Hikmet Ran Şiirde devrim yaratmıştır.

Bu titiz işçiliğin amacı ise içeriğin şiirini ortaya çıkarmak, söyleneni etkili kılmaktı...

Şiir yalnız biçimde değil, içerikte de aranıyor, yalnız söyleyişin değil, söylenenin de şiirsel olmasına çaba gösteriliyordu.

Nâzım Hikmet şiir okurken konuşma tonlamalarıyla yetinmez, heceleri değişik vurgular, sesleri yuvarlar, uzatır, kalınlaştırırdı. Ona göre şiir okumak, tıpkı şarkı söylemek gibi, doğal konuşmanın dışında bir işti.

Yazışı da bu anlayışa dönüktü. Şiirlerini, nasıl seslendirileceklerini düşünerek yazıyordu. Sürekli ayakta dolaşarak dizeleri yüksek sesle yineler, beğendiği biçime ulaştınca oturup kâğıda geçirirdi.

Şair hep bir kalabalığa şiir okurken düşünüyor olmalıydı. Ona göre şiir birinin seslendirdiği, birilerinin de dinlediği bir şeydi. Başka bir söyleyişle, Türk şiirinde en göze batan biçimsel devrimi yaparken, Nâzım Hikmet şaire bir eylemci olarak yığınları kışkırtma görevini veriyordu.

Bütün bunlar şiir kamuoyunu olumlu yönde etkileyecek şeyler değil...

Çünkü şiir kamuoyu bütünüyle ilerici aydınlardan oluşmaz. Nitekim özgür koşuğu benimseyenler arasında toplumsalcılığa karşı olanlar çoktu.

“Neydi öyleyse Nâzım Hikmet’in kolay başarıya ermesini sağlayan?”

Böylesine göze batan bir biçimsel değişikliği izlerken ayırımına varılması hiç de kolay olmayan bir özellik, şairin sonraki şiirleriyle gelen durulma içinde kendiliğinden ortaya çıktı : Nâzım Hikmet şiirde bir devrim yapmış, ama aşılması, arkada bırakılması gerektiğine inandığı şiir anlayışlarının güzelliklerine gözlerini yummamıştı. Şiir geleneğimizden derlediklerini şaşılacak bir tazellemeyle yeni şiire katmanın değişik yöntemlerini bulmuş, bazen göstere göstere, bazen alttan alta eskiyle yenin bileşimini gerçekleştirmişti. Ölçü,

uyak, uyum, sözcüklerin bağlanması, dizeler, Divan şiiri, Halk şiiri, sonraki dönemler, en yakın ustalara kadar, herkes, her şey onun şiirlerinde yerini alıyordu.

1920’lerde, yığınlara yüksek sesle okunacak şiirler yazdığı dönemde Yahya Kemal’den yararlanmış olması bu bileşimin inanılması güç bir örneğidir. Kendisi açıklamasa kimsenin anlayamayacağı kadar incelikli bir usta çirak ilişkisi...

Nâzım Hikmet Türkiye’de yığınların karşısına çıkamayacağını anladıktan sonra daha yumuşak, daha alçak sesli şiirlere yöneldi. Hele cezaevindeyken türler arasındaki engelleri zorlayışına da değişik bir hava geldi, seslendirilmeden okunacak şiiri, romana kadar genişletti. Memleketimden İnsan Manzaraları’nın (Human Landscapes) ABD’de ‘An epic novel in verse’ diye basılmış olması ilginçtir. Türkiye’den ayrıldıktan sonra yazdığı uzun dizeli şiirlerinde de konuşma tonlamalarına iyice yaklaştı.

Nâzım Hikmet, biçim alanında büyük bir devrim yaparken, içeriğini toplumsalcı dünya görüşünün insanlığıyla beslerken, şiire yaşamın bütün görünüşlerini sokarken, ki bunlar hep si yazınımız için önemli yeniliklerdi, geleneksel Türk şiirinin güzelliklerini özümseyen bir anlatıma, eskiyle yenin yapay olmayan bir bileşimine ulaşmış olmasa kendisini şiir kamuoyuna böylesine kolay benimsetemezdi.

1936 yılında yayımlanan Şeyh Bedredin Destanı onun Divan şiirinden, Halk şiirinden nasıl yararlandığını gösteren çok açık bir örnek olduğu gibi, ‘Yağmur çiseliyor’ bölümüyle, 1940’tan sonra Türkiye’de yazılacak şiirin de habercisi gibidir.” (Memet Fuat’ın Biçemden Biçeme adlı kitabında yer alan 20 Temmuz 1996 tarihli yazısı.)

Şiirin devrimcisi Nazım Hikmet’i bir kez daha saygıyla anıyoruz

